תנ״ך · אחרונים · מלבי״ם · כתובים

מלבי"ם על רות

רבי מאיר ליבוש ב"ר יחיאל מיכל [מלבי"ם] וייזר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלבי"ם על רות

רבי מאיר ליבוש ב"ר יחיאל מיכל [מלבי"ם] וייזר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלבים-על-רות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 6
פסוק ה 7
פסוק ו 7
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק ט 9
פסוק י 9
פסוק יא 9
פסוק יב 9
פסוק יג 10
פסוק יד 10
פסוק טו 10
פסוק טז 11
פסוק יז 11
פסוק יח 12
פסוק יט 12
פסוק כ 12
פסוק כא 13
פסוק כב 14
פרק ב 14
פסוק א 14
פסוק ב 15
פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 16
פסוק ו 16
פסוק ז 16
פסוק ח 17
פסוק ט 17
פסוק י 17
פסוק יא 17
פסוק יב 18
פסוק יג 19
פסוק יד 19
פסוק טו 19
פסוק טז 20
פסוק יז 20
פסוק יח 20
פסוק יט 20
פסוק כ 20
פסוק כא 21
פסוק כב 21
פסוק כג 21
פרק ג 21
פסוק א 21
פסוק ב 22
פסוק ג 22
פסוק ד 22
פסוק ה 23
פסוק ו 23
פסוק ז 23
פסוק ט 23
פסוק י 24
פסוק יא 24
פסוק יב 24
פסוק יג 24
פסוק יד 24
פסוק טו 25

פסוק טז 25
פסוק יז 25
פסוק יח 25
פרק ד 25
פסוק א 25
פסוק ב 25
פסוק ג 26
פסוק ד 26
פסוק ה 26
פסוק ו 27
פסוק ז 27
פסוק ח 28
פסוק ט 28
פסוק יא 28
פסוק יב 29
פסוק יג 29
פסוק יד 29
פסוק טו 29
פסוק טז 29

פרק א

פסוק א

(א) השאלות (א) למה יספר שהיה בימי שפוט השופטים הי"ל להודיע שם השופט. למה כפל וילך איש מבית לחם יהודה, אפרתים מבית לחם יהודה, ולמה הוסיף ויבואו שדי מואב ויהיו שם. למה אמר איש נעמי, ומה החדוש שנשארה היא ושני בניה:

ויהי בימי שפט השפטים, יספר הסבה שהניעה את אלימלך לצאת מא"י לח"ל מפני שהיה בימי שפט השפטים שעל הימים האלה אמר (שופטים סי' י"ז וסי' יח) בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה, וגם לא היה אז שופט אחד מיוחד לכל ישראל שאז היה השופט עוצר בעם, כי היה בין שופט לשופט שאז היו שופטים רבים החפץ ימלא את ידו, ואין מורא השופט על העם כמ"ש אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וחז"ל במליצתם אמרו אוי לדור ששפטו את שופטיהם, זאת שנית ויהי רעב בארץ, שבימי רעב יתאספו ההמון העניים על העשירים ויכריחום לתת להם לחם ודגן ואם לא יקחו בחזקה, אחר שאין מלך להפיל מוראו עליהם, ועי"כ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב. באשר היה איש עשיר היה ירא שהעניים יפלו עליו וישללו כל אשר לו, ובכ"ז לא הלך להשתקע רק לגור בשדי מואב עד יעבר זעם וגם לא לגור בעיר וכרך רק בשדי מואב כמתגורר בשדה לפי שעה, וכן הגם שהיה עת רעה ויגון לא יצא משם רק איש אחד לבד ויתר העשירים לא השתתפו בזה לצאת מא"י לח"ל, וגם בני ביתו של אלימלך לא יצאו ברצון כי לא רצו לעזוב ארץ חמדה רק הוא ואשתו ושני בניו שהוא היה העקר בזה והם היו מוכרחים להמשך אחריו, וכן אמר במדרש הוא עיקר ואשתו טפלה[1]:

[1] ובמדרש אומר אבימלך גדול הדור היה אמר עכשיו יהיו כל ישראל משכימים לפתחי עמד, וברח עוד אומר שם שני רעבונות היו של תורה ושל לחם, ר"ל עפמ"ש כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד עכו"ם, עוד אמרו כל שאינו עוסק בג"ח דומה כמי שאין לו אלוה, ופי' רב האי שהמעלים עיניו היינו שהעני משכים לפתחו והוא אינו נותן לו זה חמור כאלו עובד כו"ם, ומי שאינו עוסק בצדקה הוא בשאין העני משכים לפתחו רק שהוא צריך לרדוף אחרי העני לקיים מצות צדקה זה אינו חמור כעובד כו"ם רק דומה כמי שאין לו אלוה, עוד אמרו חז"ל שהדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה, ואם לא היו העניים משכימים לפתחו לא היה יוצא לח"ל, הגם שבמה שלא יעסוק בצדקה יהי' דומה כמי שאין לו אלוה הרי גם הדר בח"ל דומה כמי שא"ל אלוה אבל ע"י שהיו משכימים לפתחו א"כ כשלא יתן להם הוא דומה כעובד עכו"ם והיה טוב יותר שיצא לח"ל שבזה הוא רק דומה כמי שאין לו אלוה לא כעובד עכו"ם. והנה אמרו חז"ל גמירי דצורבא מרבנן לא מעני, והא חזינן דמעני, אע"ג דמעני אהדורי אפתחא לא מהדר, וא"כ אם לא היה רעבון של תורה לא היו מחזירים על הפתחים והיה רק בלתי עוסק בצדקה שהוא כמי שאין לו אלוה ולא היה יוצא לח"ל שדומה ג"כ כמי שא"ל אלוה אבל ע"י שהיה גם רעבון של תורה ע"כ היו משכימים לפתחו ולכן ברח:

פסוק ב

ושם האיש. באר שהיה איש הנודע בשם לא לבד הוא כי גם אשתו ובניו היו אנשי שם, והוא טעם אל יציאתו שלכן היה ירא מההמון שיבקשו ממנו שבר רעבון בתיהם, וגם הוא טעם אל העונש שהשיגהו, שלפי שהיה איש גדול הפיל לבן של ישראל בצאתו כמ"ש במד' וגם שהי' חלול השם: אפרתים מבית לחם יהודה, בית לחם היתה נקראת תחלה בשם אפרת ואח"כ נתן לה שם בית לחם כמ"ש ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם, וגם היא משפחה מגדולי היחס של שבט יהודה שנקראו אפרתים [ע"ש אשת כלב שנקראת אפרת והיתה גדולה וחשובה] וע"כ כפל שהיה מן המיוחסין והגדולים שבבית לחם יהודה, ויבואו ר"ל והגם שתחלה יצאו רק לגור בשדי מואב לפי שעה, אחר שבאו שדי מואב היו שם, ר"ל אז הסכימו בדעתם להשאר שם בקביעות:

פסוק ג

וימת, וע"י שהסכים להשאר בח"ל נענש תיכף וימת, ובאר מדוע נענש הוא ולא נעמי כי הוא היה איש נעמי ומושל עליה, ועקר החטא מתיחס אליו, וחז"ל אמרו שתחלה העניש ה' בממונו כי אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, וזה מרמז במ"ש איש נעמי, כי עשיר גדול כאלימלך הוא בעצמו נודע בשם ע"י עשרו והיו אומרים שמת אלימלך העשיר וכ"ש אם היה בא"י שם היו אומרים שמת אלימלך הפרנס וגדול הדור, אבל אחר שאבד כל עשרו והיה בארץ נכריה לא נודע בשם רק שהיה איש נעמי שהיא נודעה שם יותר ממנו והוא נודע רק במה שהוא איש נעמי. ותשאר האשה, ר"ל ובכ"ז לא לקחו מוסר לשוב לארץ ישראל רק נשארו שם, ובמדרש אומר ותשאר האשה נעשית שיורי מנחות, ר"ל שהלא שאר ונותר לא יצדק רק אם הרוב נלקח ונשאר המעוט, ואיך יצדק שרק אחד מת ושלשה נשארו, ועז"א כשיורי מנחות שהגם שלא יקחו רק הקומץ קורא כל המנחה בשם שירים, אחר שהקומץ הוא העיקר והמנחה טפלה להקומץ, וכן כאן הוא היה עיקר הבית ולכן נקראו כלם בשם שירים:

פסוק ד

וישאו. והנה הבנים הוסיפו לחטוא במה שנשאו נשים מואביות שלא גיירו אותן כמ"ש במדרש ועז"א שם האחת ערפה, כי בגירותן היו משנים את שם הקודם והם נשארו בשמם [והגם שרות לא שנו שמה גם אחר שנתגיירה עז"א בברכות (דף ט') מאי רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות שהקושיא מאי רות היינו למה לא שנו שם גיותה] וגם זה מבואר מלשון וישאו, שעל לקיחה בקדושין כדת בא לשון לקיחה ולשון וישאו בא לרוב בנשואין של נשים נכריות בכל ספר עזרא ונחמיה ועל אשה

שהיתה טפלה כמ"ש ברחבעם (דה"ב י"א) נשים שמונה עשרה נשא ופילגשים ששים, שרק שתים היו עקריים שאמר עליהם ויקח, וכדומה, ומבאר שהיה שם האחת ערפה ושם השנית רות מב' טעמים: א] שכליון האח הצעיר הקדים ויקח את ערפה והתחיל בעברה שזה מורה על מעוט המוסר של האחים שהצעיר נשא לפני הבכור ושהאח הגדול לא מיחה בידו, ב] שאם היה מחלון הנושא ראשונה היה קצת למוד זכות על שניהם, על מחלון שהכיר בצדקת רות כמו שהוכיח סופה על תחלתה, ועל כליון שחשב שגם הוא ימצא אשה טובה כמו אחיו, אבל האמת היה בהפך שכליון הקדים לישא את ערפה המרשעת אחיו השני היה לו להכיר איך נכשל האח הצעיר באשה רעה והוסיף פשע, ועוד חטאו במה שישבו שם כעשר שנים שכבר מבואר שנתיאשו לגמרי מלחזור לא"י:

פסוק ה

וימותו. לכן נענשו גם המה ומחלון מת תחלה קודם כליון, כי הוא היה לו למחות ביד אחיו הצעיר ומת בעד עונו ובעד שלא מיחה באחיו, וחז"ל אמרו שאמר מלת גם שתחלה ירד ממונם לטמיון ואח"כ מתו כי אין בעה"ר פוגע בנפשות תחלה. ותשאר האשה, כי היא לא השתתפה בחטאם והיה דעתה תמיד לחזור לא"י:

פסוק ו

השאלות (ו) **למה כפל ותשב ותצא מן המקום ותלכנה בדרך**:

ותקם היא וכלותיה. הנה כלם הסכימו לצאת מן המקום הזה כי חשבו שמזל המקום גורם, ולפ"ז בהיציאה ממה שממנו היו כולם שוים, אבל בהליכה אל מה שאליו רק נעמי לבדה גמרה בדעתה לשוב משדי מואב. שהשיבה מציין השב אל מקום שהיה שם כבר, ע"ז לא הסכימה רק נעמי, ועז"א ותשב משדי מואב, שהיא גמרה כן בדעתה בעודה בשדי מואב אבל הם לא הסכימו לזה בעודם בשדי מואב רק אח"כ כמו שיתבאר. כי שמעה בשדה מואב, ר"ל כי היא לא שבה מפני מזל הרע של המקום ומפני יראת מות שאז הי' די אם תצא ממקום זה למקום אחר במואב, רק היא שבה מפני כי שמעה בשדה מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם, ואחר שהיא לא יצאה רק מפני הרעב ורק לגור עד יפסק הרעב ולכן כששמעה שלא ישאו עוד חרפת רעב שבה לא"י, ובמדרש ממי שמעה מרוכלים המחזירים בעיירות, ומה שמעה כי פקד ה' את עמו, כתוב א' אומר כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב וכתוב א' אומר כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, כיצד בזמן שישראל זכאים הוא עושה בעבור עמו ונחלתו ובזמן שאין ישראל זכאים הוא עושה בעבור שמו הגדול, ר"ל אחר שאמר הלשון ששמעה כי פקד ה' את עמו זה א"א ששמעה כן מאנשי מואב שהגם שהם קרובים לא"י והיו יודעים את הנעשה

שם לא רגיל על לשונם לומר הלשון כי פקד ה' את עמו שהם לא האמינו בה' ולא בקשר שי"ל עם ישראל שהם עמו וע"כ אומר ששמעה מרוכלין המחזירים בעיירות והביאו דברים מא"י למכור בשדה מואב וזה סימן שפסק שם הרעב, ומפרש עוד שבעבור מה שפסק הרעב לבד לא היתה שבה עדיין שאחר שהרעב בא בסבת רוע המעשים כמ"ש ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב ופי' במד' שבא הרעב בעבור שלא היה ביניהם משפט ושפטו את שופטיהם ושופטיהם היו צריכים להשפט, א"כ כל עוד שלא הטיבו מעשיהם איננה בטוחה שלא ישוב הרעב שנית רק שהיא שמעה שה' פקד את עמו ר"ל שלא עשה זה בעבור שמו רק בעבור העם שהיטיבו מעשיהם והיו ראוים לפקידה ע"י שהם עמו ונחלתו ועי"כ פקדם לתת להם לחם שיהיה נתינה קבועה וקיימת:

פסוק ז

ותצא, מפרש דבריו הקודמים שמצד היציאה מן המקום יצאה ושתי כלותיה עמה, שבזה השוו כלם בדעה אחת תיכף שצריך לצאת ממקום הזה ששם הורע מזלם, אבל במה שהיא הסכימה תיכף לשוב אל ארץ יהודה לא השוו תיכף כי הם היה דעתם לגור בשדה מואב, רק ותלכנה בדרך אחר שהחזיקו בדרך ובאו עד סוף ארץ מואב שהוא הדרך ההולך רק אל ארץ יהודה אז הסכימו גם הם לשוב אל ארץ יהודה:

פסוק ח

ותאמר נעמי. נעמי חשבה תחלה שמה שהולכים אתה בדרך של ארץ יהודה כוונתן רק ללוותה שלא תלך יחידי ודעתן ללותה עד ארץ יהודה בתורת לויה ואח"ז ישובו משם לארץ מואב. עז"א להם לכנה היינו שילכו לדרכן שהיא בארץ מואב כי אינה צריכה ללויה, ובאשר בלכתן להתישב בארץ מואב יש להם ברירה להתישב בעיר אחת מערי מואב בפ"ע או לשוב אל בית אמם, אמרה עצתה שובנה אשה לבית אמה, שכמו שדבקתם בי כי הייתי לכן כאם טוב יותר שתשובו לאמכן האמתית, עתה פרשה דבריה נגד מ"ש לכנה היינו שלא יתלבטו בדרך לצרכה כדי ללוותה, עז"א יעש ה' עמכם חסד ר"ל כבר עשיתם עמדי חסד די והותר בין עם המתים ובעודם חיים שהיו טובות לבעליהם ובין עמדי, וחז"ל פי' עם המתים שנתנו להם תכריכין ועמדי שמחלו להן כתובתן, שמחוקי מדינת מואב היה צורך הקבורה מעזבון המת וגם היה צריך לתת להם כתובתן והם ויתרו כ"ז משלהם שזה אינו מצד הדין רק מצד חסד וכבר עשיתם חסד די והותר עד שבודאי כן יעשה ה' עמכם חסד כי לא יקפח שכר הראוי לכם לפי חסדכם, עז"א יעש ה' ר"ל זה יעשה בודאי מצד דרכו לשלם לאיש כמעשהו:

פסוק ט

יתן, וחוץ ממה שיעש עמכם חסד המגיע לכם יתן לכם מתנה [אף שאינו גמול מצד מעשה קודמת] ומצאן מנוחה אשה בית אישה, וזה מקביל נגד מ"ש שובנה אשה לבית אמה, כי האלמנות שאין רצונם להנשא עוד יעשו להם בית בפ"ע כאשה שלטת ברשות עצמה, אבל האלמנה שדעתה להנשא תשוב אל בית אביה ואצל עכו"ם שאין להם יחוס אב תשוב לבית אמה עד תהיינה לאיש, ע"ז ברכה אותם שימצאו מנוחה אשה בית אישה שלא ידעו עוד שכול ואלמון רק ישבו במנוחות שאננות וזה יהיה מתנת ה': ותשק להן, נשיקה של פרידה:

פסוק י

ותאמרנה לה, אז גלו דעתן שאין הולכין אתה ללוותה עד ארץ יהודה ולשוב משם לארץ מואב, כי אתך נשוב לעמך כי דעתנו להשאר בין בני עמך, ועדיין לא אמרה לאלהיך דהיינו להתגייר רק לעמך ר"ל לגור בין בני עמך:

פסוק יא

ותאמר נעמי. ע"ז אמרה נעמי להן עצתה שובנה בנותי למה תלכנה עמי. ר"ל הלא בני עמי לא יתחתנו עמכם, ואם תקוו שאני אתחתן עמכם אחר שכבר הייתן כלותי, העוד לי בנים במעי, וכבר התבאר אצלי (התו"ה תזריע סימן ד') ששם בנים בדיוק יבא רק על בנים שנולדו לא על העוברים במעי אמם, ופה אמרה העוד לי בנים במעי שזה סותר כלל זה אך בכאן דברה בדרך מליצה שתחלה התחילה וכי יש לי בנים גדולים שראוים לנשואין תכף עד כי והיו לכם לאנשים ר"ל שיהיו תיכף לאנשים אך בדרך הלצה אמרה וכי יש לי בנים גדולים כאלה וטמנתים במעי שלכן לא תראו אותם כי הם טמונים ונחבאים במעי ואני אוציאם ממעי ויהיו לכם לאנשים תכף, וזה בדרך מליצה כי בתחלת הסברא לא יעלה על הדעת שירצו להמתין עד שתנשא ותוליד בנים ויגדלו הבנים שאז יהיו הם זקנות ובלתי ראוים לבנים הצעירים מהם שנים רבות:

פסוק יב

שובנה, עתה הוסיפה הצד השני, גם אם יעלה על הדעת שרצונכם להמתין עד שאנשא לאיש ואוליד בנים והבנים יגדלו, בזה יש שני ריעותות, א' מצד כי זקנתי מהיות לאיש, ב' מצד הנולדים שתצרכו להמתין עד אשר יגדלו, ובמדרש אמר אלו הייתי הלילה לאיש וגם הייתי ילדתי בנים, הא אלו הייתי הלילה לאיש ילדתי בנים, חז"ל פי' הכתובים עפמ"ש שאשה ששהתה בלא בעל עשר שנים שוב אינה יולדת, והקשו הלא בת רב חסדא שהיתה אלמנה עשר שנים וילדה אח"כ, והשיבו שהיתה דעתה להנשא ואז תוכל

להוליד אף ששהתה בלא בעל עשר שנים, והנה פה כתיב וימת אלימלך וגו' וישבו שם כעשר שנים, נמצא שהתה נעמי אלמנה אחרי מות בעלה עשר שנים, ובזה א"א עוד שתלד בנים רק בא' משני אופנים, א] אם כל ימי אלמנותה לא התיאשה מלהנשא והיה דעתה להנשא שבזה תוכל לילד גם אחר עשר שנים, או גם אם לא היה דעתה להנשא יש אופן שתלד בנים אם תנשא בלילה הזאת דוקא, שלילה זו היה הלילה האחרון מן העשר שנים, וז"ש שובנה בנותי לכן כי זקנתי מהיות לאיש, ר"ל אחרי ששהתה אלמנה עשר שנים א"א שתנשא לאיש להוליד לו בנים, אמנם אמרה כי אמרתי יש לי תקוה אם בכל משך העשר שנים שישבתי אלמנה אמרתי תמיד שיש לי תקוה להנשא ולא התיאשתי מן הנשואין. שבאופן זה תוכל להוליד גם אחר עשר שנים, והצד השני הוא גם הייתי הלילה לאיש, אם אנשא לאיש בלילה הזאת שהוא הלילה האחרון שבתוך עשר שנים ועז"א במדרש אלו הייתי הלילה לאיש ילדתי בנים, ר"ל דוקא בלילה זאת, אז אשאלכם הלהן תשברנה וגו':

פסוק יג

הלהן תשברנה, [גדר השבר הוא המקוה על דבר ברור שהסברא נותנת שימלא תקותו בעתו, כמו שברו על ה' אלהיו, וכן אם המצא השבר בעתו, ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם, אליך ישברון ואתה נותן להם את אכלם בעתו] ר"ל הלא יש ספק אם יגדלו כלל כי יוכל להיות שימותו בקטנותם, אולם גם אם יגדלו הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש, אל בנותי במדרש מפרש מלת אל, מלשון אלי כבתולה (יואל א׳:ח׳) אללי לי (מיכה ז׳:א׳) ר"ל אוי ואבוי לי יותר מכם. כי יצאה בי יד ה', יד ה' המורה על המכה לא נמצא בלשון יציאה רק בלשון הויה, תהי ידך בי, היתה בי יד ה', ולשון יציאה הבא פה מורה שכבר כלה בה כל מכותיו עד שא"א עוד שיכה אותה שנית, ועז"א במדרש יצאה בי, בי ובבני ובבעלי, ר"ל שאחר שהכה את כלם לא נשאר עוד דבר שיכה שנית, אבל בכם היתה יד ה' ולא יצאה:

פסוק יד

ותשק ערפה, נשיקה של פרישות כי היא לא כוונה רק אל המועיל, ורות שכונתה הי' מפני הטוב דבקה בה:

פסוק טו

הנה שבה יבמתך, ר"ל הלא אחר ששבה אל עמה שבה ג"כ אל אלהיה וכמ"ש במדרש כיון ששבה אל עמה שבה אל אלהיה כי לא היה דעתה לכנס בדת ישראל ומסתמא גם את כן דעתך וא"כ שובי אחרי יבמתך:

פסוק טז

אל תפגעי בי, [במדרש אמרה לה לא תחטא עלי לא תסבון פגעך מני, ר"ל כי פגיעה משמש על ג' דברים: הריגה ויפגע בו וימת, פגישה ופגע ביריחו, תחנונים ופגעו לי בעפרון, ולדעת המדרש תחנונים ופגישה ענינם א' שמבקש ומצפה שחברו יצא לקראתו ברצון לבבו למלא בקשתו, ולז"א שתפסה לשון פגיעה אם מענין הריגה שע"י שתעזוב אותה תמות מיתת הנפש, ועז"א לא תחטא עלי, אם מענין פגישה ותחנונים, ר"ל אל תחשוב שלבבי יפגעך בבקשה זאת ויהיה לבבי כלבבך ותסבון ר"ל תקח פגעך ממני]. **לעזבך לשוב מאחריך**, ר"ל לא שאעזוב אותך כי איני רוצה להפרד ממך ואף לא לשוב מאחריך שאף אם אצטרך לעזבך לא אשוב מאחריך לארץ מואב כי בכל זה אלך לארץ יהודה ואתגייר שם ע"י אחרים [וכ"ה במדרש לשוב מאחריך מ"מ דעתי להתגייר אלא מוטב על ידך ולא ע"י אחרים], **כי אל אשר תלכי אלך**, ר"ל בל תחשוב כי תכלית הליכתי משונה מן תכלית הליכתך שאת הולכת לשם לבעבור דתך שתוכל לשמור מצות התלויות בארץ והתורה והמצוה ואני הולך רק בעבור השגת איזה תועלת, כי תכלית הליכתי הוא עצמו התכלית שאת הולכת אליו, וכן אל תחשבי שאני מקוה איזו הצלחה זמניית שאנשא לאיש עשיר וכדומה כי **באשר תליני אלין**, אלין כגר בארץ וכצדיקים שהעה"ז הוא אצלם רק כמלון אורחים, כי מגמת הליכתי הוא מצד כי **עמך עמי ואלהיך אלהי**, שכבר תפשתי תורת אלהיך ומנהגי בני עמך ואני כאחת מבני עמך:

פסוק יז

באשר, ועיקר מגמת הליכתי הוא באשר תמותי אמות, שאמות מות ישרים כמו שתמותי את, שהרוח תשוב אל צרור החיים, ולבעבור ששם אקבר במקום שתקברי את בארץ הקדושה ובקברי צדיקים המוכנים לקום בתחיה, כה יעשה לי אלהים, נשבעה בשבועה לקיים דבריה שזאת עקר כוונתה, כי המות יפריד ביני ובינך, ר"ל שמגמת הליכתי עמך הוא מפני שראיתי והבנתי שהמות ישים הבדל גדול בינינו שהגם שבחיים דבקתי עמך שהגם שהדת הפריד ביניכם בכ"ז היינו מחוברים יחד באהבה אבל אחר המות נהיה מופרדים כי את תדבק באלהי הרוחות ואני אהיה נדחה בין מחיצת עובדי גלולים, ולכן אבקש להתגייר שאז לא נפרד גם במות, ובדבריה אלה גלתה כי כבר נכונים בלבה כל יסודי האמונה מציאת ה' ואחדותו כמ"ש אלהיך אלהי, תורת ישראל ומנהגיהם כמ"ש באשר תלכי אלך, ר"ל שאלך בדרך טובים ובדרכי התורה ואמרה עמך עמי וכן האמינה בהשארת הנפש ובשכר ועונש של עוה"ב ובתה"מ כמ"ש באשר תמותי אמות ושם אקבר,

וחז"ל דרשו מזה ג"כ שקבלה מצות המעשיות ושעז"א באשר תלכי אלך בשבת, ואמרו כי מה שאת יכול לסגל מצות ומע"ט סגלי בעה"ז אבל לעוה"ב כי המות יפריד ביני וביניך:

פסוק יח

ותרא, אחר שראתה שמתגיירת בלב שלם [כי פעל אמוץ מציין חזוק הלב והתמדת החוזק וזה ההבדל בין חזק ואמץ] חדלה לדבר אליה כדין:

פסוק יט

ותלכנה שתיהם, במדרש כיון שנתנה דעתה להתגייר השוה הכתוב לנעמי ר"ל שמלת שתיהן מיותר ובא להורות על השווי כמ"ש בכללים שלשון שניהם, שניכם, שלשתם מורה על השווי, וי"ל שאמר מלת שתיהם לפרש מ"ש ותהם כל העיר כי נעמי היו לה תמיד עבדים ושפחות ובני בית ובצאתה מביתה היתה מוקפת מהמון רב ועתה ראו שלא באו רק כלה וחמותה שתיהם לבד כעניים נעזבים, עז"א ותהם כל העיר:

פסוק כ

השאלות (כ - כב) הלא הם קראו לה נעמי על ענינה הקודם שבעת הצלחתה היתה נעמי וא"כ למה אמרה אל תקראנה לי נעמי, שהגם הוא יצדק לומר שבזמן הקודם היה שמה נעמי, ולמה אל תקראנה למה תקראנה, כי המר שדי ושדי הרע לי שכ"ז כפל לשון, ולמה כפל ותשב נעמי שאין כאן מקומו:

ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי, הנה איש שהיה לו עושר גדול שאין כמוהו כעשרו של אחשורוש ואבד כל עשרו ולא נשאר בידו רק אלף זהובים ונאמר עליו שנתדלדל מנכסיו ונעשה עני, לא נוכל לומר זאת רק אם נזכיר ערך עשרו הקודם שלפי העושר הגדול שהיה לו תחלה הוא עתה עני ודל, כי אם לא נזכיר ערך עשרו הקודם הלא איש שיש לו אלף זהובים יקרא בשם עשיר, אבל אם העשיר הגדול הזה אבד כל רכושו עד שלא נשאר בידו אף פרוטה אחת ופת לחם להשקיט רעבונו אז נוכל לכנותו בשם עני ואביון אף שלא נזכיר ערכו הקודם. והנה אנשי העיר בראותם כי באה רגלי היא וכלתה ואין איש אתן לשרת אותן ידעו שאבדו את העושר שהיה להן מקודם, ובכ"ז חשבו שעוד נשאר לה זהב ותכשיטין שאיש אחד מן העם היה שמח בחלקו אם היה לו כן, וע"כ אמרו שסבת המיתם ותמהונם הוא הזאת נעמי, שבזה הזכירו ערכה הקודם, ר"ל שלפי עשרה מקודם הנה ירדה פלאים, ותאמר אליהן הודיעה להם שלא כאשר יחשבו הם שא"א לקראה בשם מרה רק אם יזכירו שמה הקודם שמקדם היתה נקראת נעמי שלפי ערך מה שהיה שמה נעמי ע"ש רוב עשרה ראוי לקראה מרה כי ירדה ממדרגתה, אמרה שא"צ כלל להזכיר מעמדה הקודם כי היא עתה עניה כ"כ עד שלא נשאר בידה מאומה

[דהא הוצרכה כלתה ללקט בין העניים] וא"כ תוכלי לקרוא אותי בשם מרה גם אם לא תזכרו כלל מה שמקדם היה שמי נעמי, וז"ש אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה, ר"ל שתכלו לקרוא לי מרה מבלי שתקראו לי נעמי, ר"ל מבלי שתזכירו שמי וערכי הקודם, כי המר שדי לי מאד, כי הגם

פסוק כא

שאני מלאה הלכתי בכ"ז ריקם השיבני ה' ואין בידי מאומה, וא"כ תוכלו לקרוא לי בשם מרה עניה ואביונה גם מבלי הזכיר שמי נעמי שהיה לי מקודם בעת הצלחתי, למה תקראנה לי נעמי, הנה עד עתה לא השיבה רק שאין מן הצורך להזכיר שמה נעמי שהיה לה מקודם ועתה חדשה דבר אחר ותאמר כי עתה נתגלה לה כי לא היה ראוי כלל לקראה בשם נעמי שעז"א למה תקראנה לי נעמי כאומר גם מה שאתם אומרים שהייתי נקראת מקודם בשם נעמי הוא שקר, והוא עפ"מ שהתבאר אצלנו פעמים רבות שלפעמים כשירצה ה' להעניש בעונש גדול מאד, יגביה את האדם בגובה המעלה ורום ההצלחה כדי שאם יורידנו משם אל העוני והריש ירגיש כאבו וצערו יותר ותהיה מפלתו יותר גדולה כמ"ש (איוב כ':ו') אם יעלה לשמים שיאו וגו' כגללו לנצח יאבד, ואמר (עובדיה) ואם בין כוכבים שים קנך, הוא כדי שמשם אורידך, ותהיה המפלה גדולה יותר, וכן חשבה שמה שהצליחה ה' בזמן הקודם בעושר גדול וכבוד היה כדי שיורידה מן המעלה הגדולה הזאת אל העוני והשפלות שבזה הירידה קשה יותר ומפלתה גדולה יותר, וא"כ אחר שההצלחה הגדולה הקדומה היה רק כעין התראה שתשוב אל ה' כי הגביה אותה להשליכה משם אל עמקי בור א"כ שם נעמי שנקראת בו בעת הזאת לא היה בצדק כי ההצלחה הזאת היתה מרה מאד שהוא עליה לצורך ירידה, וז"ש אחר שאני מלאה הלכתי כדי שריקם השיבני ה', וא"כ מה שהייתי מלאה אז זה מגדיל הצער ביותר עתה, א"כ למה תקראנה לי נעמי, גם מה שקראתם לי שהייתי נקראת בתחלה נעמי הוא שקר כי ה' ענה בי, ר"ל ההצלחה הקודמת היתה רק התראה שבזה התרה בי שאיטיב את דרכי כי ישליכני ממרום ההצלחה הזאת לעומק, וכן היה שבהצלחה הזאת שדי הרע לי שעי"כ גדול צערי ונפילתי כפלים, ובמדרש אומר הזאת נעמי לשעבר היתה מהלכת באיסקפיטיאות ועכשיו יחפה, לשעבר בבגדי מילתן ועכשיו בסמרטוטין הזאת נעמי, ואומרת אליהן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה [מבואר שזה פי' המדרש עמ"ש אל תקראנה לי נעמי נגד מה שהם הזכירו את העבר שלא לצורך] בר קפרא אומר לפרה הדיוטית שהעמידוה בעליה בשוק אמר רדינית היא [פי' פרה חורשת] אמרין אם רדינית היא אלין מכותיה דאית בה מה אינון, כך נעמי למה תקראנה לי נעמי וה' ענה בי [זה

פי' ע"מ שאמרה שנית למה תקראנה לי נעמי שהוא שגם קודם לכן לא היתה נעמי כי היתה מוכנת למכות ולעוני]:

פסוק כב

ותשב נעמי, ר"ל כי בצאתה מבית לחם עזבה שדותיה [ויוכל להיות שבתוך כך החזיקו אחרים בחלקת השדה וכמו שהיה בהאשה השונמית בצאתה לארץ פלשתים שהוצרכה לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה] והשתדלה עד ששבה אל נחלתה, ואמר ורות כלתה עמה שגם היא היה לה זכיה בהשדה מצד בעלה יורש אביו, ועז"א שנית השבה משדי מואב, שאם היתה נשארת בשדי מואב היתה מוחלת על חלקה ובפרט למ"ש חז"ל שמחלה על כתובתה, לא כן עתה ששבה משדי מואב היה לה זכיה בשדה כמ"ש לקמן (סי' ד'). ובמדרש אומר זו היא השבה משדה מואב ר"ל שהיא האשה הראשונה שבאה משדי מואב להתגייר כי עד עתה לא דרשו עמוני ולא עמונית. והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים. זה הצעה למה שיספר שהלכה לקחת מתנת עניים הגם שהיה לה חלק בחלקת השדה כי באו בעת קציר שא"א אז לזרוע את השדה והיו עניים באותה שעה:

פרק ב

פסוק א

ולנעמי מודע לאישה, יודיעני שהגם שנעמי לפי עניה עתה היה טוב לה אם היתה מבקשת משען לחם מבועז קרובה העשיר בחרה יותר שכלתה תביא לחמה מלקט עניים שזכתה לה התורה והוא כאלו היא פרנסתה ממתנת ה' בעת עוני מלפנות לקבל חסד מקרובה אשר היה מכירה בעת עשרה ובושה לגלות לפניו מחסורה ובשגם כבר היה בלבה כי הוא יגאל את השדה ואת רות אהובתה, ולבל נאמר שלכן לא פנתה אל בועז מפני שיראה שישיב פניה ריקם ע"ז הקדים שבועז היה מנהל אותה בלחם אם מצד שהי' מודע ומכיר ואוהב בין לנעמי בין לאישה עז"א ולנעמי מודע לאישה [ומודע ר"ל אוהבה ומכירה היטב לא אח רחוק] וגם היה ממשפחת אלימלך והוא בעצמו היה איש גבור חיל שכבר בארתי (בפ' יתרו י"ח כ"ה) ששם אנשי חיל כולל כל המדות הטובות ובכללם הנדיבות ושנאת הבצע, והיה איש גדול נודע בשם שעז"א ושמו בועז וא"כ בודאי לא היה מעלים עיניו משאר בשרו:

פסוק ב

ותאמר רות, מספר צדקת רות וטיב מדותיה שהגם שהיתה אמונה עלי תולע ולדעת חז"ל היתה בת מלך מואב, הסכימה ללכת ללקוט כאחד העניים, ב] שלא חפצה שגם חמותה תלך עמה שדי בזיון וכלמה אחר שנודעה בעיר הזאת לגברת ועשירה, וקבלה ע"ע שהיא תלך בשאין מכירים אותה, שעז"א ותאמר רות המואביה ר"ל שהיא ממדינה אחרת ולא תבוש והיא תפרנס את חמותה בכבוד, ואמרה אלכה נא השדה, ר"ל לא בכרם שיש שם סכנה לעלות באילנות, ואמרה ואלקטה בשבלים ר"ל שלא תקח רק לקט שאין העניים מקפידים ע"ז שיש שדות הרבה וכ"א מלקט בשדה מיוחד, משא"כ פאה שכל אחד חוטף מחברו שהדין הוא אם צ"ט אומרים לחלק וא' אומר לבוז שומעים למי שאומר לבוז, וא"כ יבוזו העניים בזרוע כחם ואם תרצה לבוז יפגעו בה מרי נפש, וגם בהלקט אמרה אחר אשר אמצא חן בעיניו, שאם אראה בעל השדה מביט עלי בעין רעה לא אלקט שם, עד שאראה שמצאתי חן ושלא יגיע לי בזיון מהקוצרים או יתר העניים:

פסוק ג

ותלך, וספר שלא הלכה דרך רב רק תכף שהלכה ותבוא [בשדה] ותלקט בשדה, כי השדה של בועז היה קרוב לביתה ותבוא שם תכף, והגם שהיה בבוקר שאז מחלקים פאה כמ"ש (בפ"ד דפאה) שלש אבעיות ביום, לא הלכה אל מקום הפאה שהוא בסוף השדה רק ותבוא ותלקט, שהלכה תכף ללקט לקט לבד, וע"כ לקטה אחרי הקוצרים לא אחרי עניים המלקטים כי לקטה היא לבדה. ויקר מקרה, המקרה הוא דבר שאינו מחויב מסבת הרגילות, ויספר הכתוב שהגם שנראה שמה שבאת אל שדה הזה דוקא הוא מקרה גמור, באמת היא מקרה, ר"ל מקרה מיוחד לצרכה, ולפ"ז היה מקרה השגחיית כי בענינים שירצה ה' להוציא ענין כולל לתועלת הכלל שם תלוה ההשגחה אל מעשים המקריים, כמ"ש אליעזר הקרה נא לפני היום, שרצה בזה שלא ימתין ה' עד יקדמו הסבות הממציאות והמחייבות את הדבר רק שיבא הדבר בדרך מקרה בלתי נתלה מסבות ממציאות ומחייבות אותו, וכן יאמר שהמקרה הזה היה השגחיי והיה מקרה מכוון לצרכה, שה' הזמין שהשדה שתבוא בו ראשונה ושתבחר ללקט שם יהיה השדה אשר לבועז וזה סבב ה' בעבור שבועז היה ממשפחת אלימלך, והיה מוכן להיות הגואל וליבמה שתצא מזה מלכות בית דוד:

פסוק ד

והנה בועז בא, כ"מ שנאמר והנה מורה דבר חדש, שבועז לא היה רגיל לבא אל השדה והיה גם זה מקרה חדש בהשגחת ה' שבועז בא מבית לחם, ויאמר לקוצרים ה'

עמכם, חז"ל אמרו שבועז ובית דינו תקנו שיהיו שואלים שלום חברו בשם, והיה בעצת הסנהדרין כמ"ש בברכות (דף סג) וכי תימא בועז מדעתא דנפשיה עביד וכו' כי אין להזכיר ש"ש לבטלה וכמ"ש בספרא (ויקרא סי' יד) דלא לימא לה' קרבן וכו', אך בראותם אז שהי' ביניהם גזל משפט וצדק וגם אל שופטיהם לא שמעו כמ"ש ויהי בימי שפוט השופטים, וכאשר נתמנה בועז לשופט תקן שיהיו שואלים שלום חברו בשם, לקבוע בלבם כי ה' משמים משקיף עליהם ועל שלומם, ושלום הקבוץ משתתף עם השגחת ה' עד שה' הנקרא שלום משתתף עם שלום שבין אדם לחברו, וגם התעוררות שישוו ה' לנגדם תמיד וגם בדברים שבינם לבין רעיהם ודרישת שלומם וטובתם, ועז"א והנה בועז בא מבית לחם שמספר שנעשה דבר חדש בבית לחם במושב הזקנים שע"ז מורה מלת והנה, ובועז בא משם בדבר החדש שאמר לקוצרים ה' עמכם, ועפ"ז הזכירו גם הם ש"ש שיברכהו ה', וכמ"ש ולא אמרו העוברים ברכת ה' עליכם וכו' וכמש"פ שם:

פסוק ה

ויאמר בועז לנערו, כאשר ראה בועז את רות מלקטת לבדה בשדה ולפניה עמרים הרבה (כי עד הערב לקטה כאיפה שעורים) חשב שהיא אחת מנשי או מבנות הקוצרים, וחשב שהקוצר אישה או אביה גרש יתר העניים שתלקט היא לבדה, והניחה לאסוף גם מן העמרים וע"כ שאל לנער הנצב על הקוצרים ומשגיח עליהם למי הנערה הזאת, ר"ל למי מן הקוצרים האלה:

פסוק ו

השאלות (ו - ט) למה האריך הנער בדברים שלא נשאל עליהם וללא צורך. ומ"ש בועז אל תלכי ללקוט וגם לא תעבורי מזה הוא כפל לשון, ומהו החדוש שתשתה מים:
ויען, ויאמר, ענה על שאלותיו, וגם אמר אליו דברים שלא שאל עליהם, על שאלתו למי הנערה הזאת השיב, אינה של הקוצרים רק נערה מואביה היא, ולא תשאל איך אתן לקט לעניי עכו"ם, אמר השבה עם נעמי משדי מואב שנתגיירה ומגיע לה לקט:

פסוק ז

ותאמר, זה אמר לו מה שלא שאל, שלא לקחה לא חלק בפאה ובשכחה רק לקט לבד וז"ש שאמרה אלקטה בשבלים אחרי הקוצרים ואספתי בעמרים, ר"ל שהעניים אחר שלקחו חלקם בפאה הלכו להם לשדות אחרים כי יש שדות רבות כמספר העניים, וכשרואים שיש בשדה זו מלקט א' הולך כ"א לשדה אחרת ששם לוקט לבדו, והיא נשארה פה ללקט אחרי הקוצרים (לא אחרי המלקטים שלא נמצא זולתה), ואמרה ואספתי בעמרים, ר"ל שכל מה שאספה בכדי עומר עשתה ממנו עומר, ולא תאמר שגנבה עומר מן העמרים

של השדה כי אספה אחרי הקוצרים וסמוך להם, וראו שלא לקחה דבר שלא כשורה, ולא תתפלא שיש לה עמרים רבים כי ותבוא ותעמוד ומפרש ותבוא מאז הבקר ותעמוד עד עתה שעד עתה לא נחה רגע רק עתה בבא בועז ישבה לנוח מעט בבית שהי' שם בשדה שיאכלו הפועלים וינוחו שם, אמר זה שבתה הבית מעט, זה רגע שישבה לנוח בבית שהיה שם וישבה רק מעט ועד עתה לא הרגיעה רגע וע"כ אספה אלומות:

פסוק ח

ויאמר בועז הלוא שמעת בתי, איך דנים אותך פה לכף זכות ועל כן אל תלכי ללקוט בשדה אחר, שיוכל להיות שבעל השדה שם לא יפיק ממך רצון, וגם לא תעבורי מזה, אף בשדותי (כי בועז היה לו שדות רבים) לא תעבורי לשדה אחר, שיוכל היות שהנערים שם והממונה עליהם ישנאו אותך, ויותר מזה וכה תדבקין עם נערותי, כי גם בשדה זה היו בצד א' פועלים נערים, ובצד א' נערות שקצרו את השדה לא תלכי ללקט בצד של הנערים רק בצד של הנערות:

פסוק ט

עיניך, לכן תשים עיניך בשדה אשר יקצורון הנערות, והלכת אחריהן של הנערות ולא תירא שזאת יחר להנערים מה שאת מתרחקת כי הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך, ולא זאת לבד כי וצמית והלכת אל הכלים ר"ל כי מצאנו שדוד אמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער, מבואר שבבור ההוא היו מים טובים מאד ובאשר השער הוא מושב הסנהדרין לא הניחו שם נערות לשאוב מים, והיו הנערים שואבים שם מים לשתיה ויען היה טורח גדול ללכת עד שם לא היו נותנים להעניים מן המים ההם רק מים אחרים ששאבו ממקום קרוב, ואמר לה שהיא תשאב מן המים ששאבו הנערים כי צוה להם שלא ימחו בידה:

פסוק י

ותפול וגו' מדוע מצאתי חן, ר"ל שמה שאתה מקרב אותי כ"כ יהיה או מצד שאני בעצמי מצאתי חן שראית בי דבר טוב או צד שאתה מכיר את משפחתי תעשה זאת למענם, על הא' אמרה מדוע מצאתי חן מה הטוב אשר ראית בי, ועל השני אמרה הלא אנכי נכריה:

פסוק יא

ויען בועז ויאמר לה, מה שמצאת חן בעיני הוא מפני שני דברים: א] כי הוגד לי כל אשר עשית את חמותך, שזה מורה על טיב מדתך וטיב לבך שלרוב הכלה שונאת את חמותה בפרט אחרי מות אישך ואת היית לה לעוזר וסומך, והדבר השני הוא הגירות

שהיה לש"ש שלא בעבור איזה פניה מאיזה תועלת חיצוני שתשיג עי"כ, שהלא עזבת אביך ואמך ותלכי אל עם אשר לא ידעת, וא"כ היה הגרות לש"ש:

פסוק יב

השאלות (יב) למה כפל ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה:

ישלם, נגד מה שעשית עם חמותך ישלם ה' פעלך, ונגד מה שהתגיירת תהי משכרתך שלמה מעם ה', מצד שהוא אלהי ישראל ומשגיח עליהם ועל הגרים הנלוים עליהם. ובמדרש אמר ר' חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו, והוא עפ"י מה שכתבתי בפי' התו"ה (קדושים סי' למ"ד) שיש הבדל בין שכר ובין פעולה, ובין שכיר ובין פועל, שהפועל או אומן יקבל שכר בעד המלאכה אשר עשה, למשל החייט עשה בגד ומקבל שכר מלאכתו, וזה נקרא פעולה שלוקח שכר פעולתו, אבל השכיר מושכר לזמן קצוב למשל שלש שנים, בין יעשה איזה מלאכה בין לא יעשה. והנה על כל מצוה ומצוה יקבל שכר בפ"ע כפועל ועז"א ישלם ה' פעלך, אולם על מה שבאה להתגייר שאז קבלה עליה לעבוד עבודת ה' ולקיים כל מצותיו והיא כמושכרת לו כל ימי חייה לעבוד עבודתו, ומאז מגיע לה שכר שכיר שישלם לה שכר תמידי בין תעשה בין לא תעשה [שאף שלא תגיע איזו מצוה לידה בכ"ז תקבל שכרה משלם] ועז"א ותהי משכרתך שלמה ר"ל שכר תמידי זה בעבור אשר באת לחסות שאז נעשית שכירה לה' על כל ימי חייך ומגיע לך שכר תמידי, וע"ז אמר ר' חסא אשר באת לחסות ר"ל שעל שעה זו מגיע לך השכר התמידי וחוץ מזה בכל פעם שתקיים מצוה בפועל מגיע שכר פעולה ביחוד חוץ מן השכר הכולל. והנה כבר חקרתי בדרושי אה"ש שאחר שזה בעצמו שיזכה האדם לעשות מצות ה' ולעבוד עבודת המלך הגדול ית' הוא השכר היותר גדול, אם מצד השלמות הנפשי שיקנה ע"י עשית המצוה אם מצד שבזה הוא עבד מלך גדול בורא כל, וא"כ יפלא למה הבטיח בכל התורה שכר מצות הלא קיום המצוה בעצמה הוא השכר היותר גדול [עד"ש שכר מצוה מצוה שהמצוה בעצמה היא השכר היותר גדול של המצוה], ואמרתי שבאמת למי שיש לו לב להבין ונפש להרגיש נועם המצוה ועריבותה א"צ להבטיח לו שכר זולת המצוה בעצמה, אבל באשר רוב בני אדם אין משיגים נועם המצוה והאושר הגדול שיקנו על ידה הוצרך להבטיח שכר עה"ז שזה מורגש אצלם כדי שיעשו המצוה בעבור תקות השכר עד יגיעו למדרגה להרגיש ולהבין לעשות המצוה לשמה מצד המצוה בעצמה, וז"ש ישלם ה' פעלך היינו שה' יתן לך שכר פעולתך אבל האמת היא ותהי משכרתך שלמה מעם ה', ר"ל שעיקר השכר בשלמות יהיה זה בעצמו מה שבאת לחסות תחת כנפיו, שזה עצמו

הוא השכר השלם בלא חסרון כלל ועז"א ר' חסא אשר באת לחסות ר"ל שזה עצמו הוא עיקר השכר:

פסוק יג

ותאמר אמצא חן, אחר שהודיע לה מדוע מצאה חן בעיניו אמרה כן יהי רצון שאמצא חן להבא, כי נחמתני, ר"ל בדבור הראשון שהודיע לה שהוא מקרב אותה ושתמצא פרנסתה ע"י לקט שדותיו נחם אותי במה שלא מצאה נוחם ממות בעלה שנשארה בלי תומך בידה כי מצאה משען לחם אצלו. ובדבור השני דברת על לב שפחתך רואה אני שנחשבת בעיניך כאחת שפחותיך שקבלו ג"כ דת ישראל כדין השפחות שבבית ישראל ודברת על לבן להודיע להן כי שכרן בעד גרותן מובטח מה' כן דברת אלי, וזה אצלי לכבוד גדול כי אנכי בעיני לא אהיה כאחת שפחתך ואני בעיני פחותה וירודה מהן ואתה העליתני למעלה הזאת להיות כאחת שפחתיך:

פסוק יד

ויאמר לה בועז. בתוך כך הגיע עת האוכל ובועז אכל בשלחן אחד עם הקוצרים, כי הפועלים שעושים בשכרם אין מברכים בהמ"ז רק שתי ברכות אבל כשבעה"ב מסב עמהם מברכים כתקנם כמ"ש בברכות (דף ט"ז) ובודאי היה מסב עמהם לחייבם בבהמ"ז ובועז ישב בראש והקוצרים ישבו למטה ואמר לה גשי הלם שתשב למעלה בצד בועז [ומלת הלום מציין תמיד מקום נעלה ממדרגתו ועז"א אין הלום אלא מלכות]. ואכלת מן הלחם, הלחם הוא השלם והפת הוא החתוך לפתיתין (התו"ה ויקרא) נתן לה לחם שלם שיהיה שלה (שלכן לקחה המותר לביתה) וא"ל שתאכל מן כל הלחם, והפת שתחתוך ממנו לאכלו בסעודה זו תטבול בחומץ, ותשב אולם היא לא ישבה אצל בועז רק למטה מצד הקוצרים, והוסיף והושיט לה קליות למעדנים ונתן לה בשפע עד ששבעה והותירה:

פסוק טו

השאלות (טו - יט) למה כפל ולא תכלימוה ולא תגערו בה תלקט ולקטה:

למה כפלה איפה לקטת ואנה עשית. ומ"ש אשר עשיתי עמו אין לו מובן:

ותקם ללקט. מספר כי לא המתינה עד שיברכו הפועלים ברכת המזון כי אין מצרפים נשים לזימון מפני פריצותא ותכף קמה ללקט, ואז צוה בועז את נעריו לאמר גם בין העמרים תלקט, ר"ל אם תלקט בין העמרים לא תלכו לעיין אחריה אם לא גנבה איזה עומר שבזה תכלימוה כי נחשדה כגנב:

פסוק טז

וגם של תשלו לה מן הצבתים, שתניחו צבתים בתורת שכחה כדי שתקח אותם, ואמר ועזבתם כי צבתים אלה חייבים בתו"מ אחר שבאמת אינם שכחה עז"א תקנה שיפקירו אותם והפקר פטור מתו"מ, ולקטה ולא תגערו בה, ר"ל ובכל אופן שתלקט לא תגערו בה אף שתלקט שלא כדין, ובזה כלל הכל שתוכל לקחת כאות נפשה כי כונתו לפרנסה בכבוד:

פסוק יז

ותלקט, אולם היא לא לקחה צבתים של שכחה רק ותלקט לקט לבד, ולא לקטה בין העמרים רק בשדה רק שלקטה עד הערב ולכן אספה הרבה, ותחבט, כדי שתוכל לנשאו העיר ולא תשא את הקש והמוץ, ויהי כאיפה שעורים, שהוא הלקט העולה משדה כשהוא עושה ארבעה כור וחצי, כמ"ש בירושלמי דפאה דשעור נפילה ד' קבין לכור:

פסוק יח

ותרא חמותה, ר"ל שראתה ותמהה ע"ז כי היה שלא כדרך לקט הנאסף ביום אחד, ונוסף לזה שנתנה לה מה שהותירה משבעה:

פסוק יט

ותאמר. כי מן המאכל שנתנו לה מורה שלא לקטה בין העניים רק שעשתה איזה עבודה לאיש ונתן לה לחם וקליות עבור עבודתה והלקט שהביאה מורה שכל היום לקטה ולא עסקה בענין אחר, ועז"א איפה לקטת היום שהוא תמוה על רוב הלקט ואנה עשית שבהכרח עשית איזה פעולה אצל איש שלכן נתן לך לאכול כי אין נותנים אוכל ללוקטי הלקט, עכ"פ נראה שאיש אחד עשה לך מצד החסד והכיר אותך שמצאת חן בעיניו יהיה מכירך ברוך, ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו ר"ל שהגידה מה הדבר שעשתה עמו, כי הוא אמר לה שבעבור שעשתה חסד עם חמותה ובעבור שנתגיירה ע"כ מצאה חן בעיניו וע"כ נתן לה לאכול כי דבר זה הוא אצלו כאלו עשתה לו נחת רוח ודבר טוב בעיניו, ופרשה הדבר כי שם האיש (שדברים האלה נחשבים אצלו כאלו עשיתי עמו איזה טוב) הוא בועז שהוא שופט ישראל ודברים כאלה נוגעים לו כאילו קבל ממני איזה מעשה להנאתו:

פסוק כ

ותאמר נעמי לכלתה, תחלה נתנה לו ברכה אשר לא עזב חסדו את החיים כי הבינה שעשה זאת לפרנס עי"כ בכבוד את נעמי ורות שהם חיים והם ממשפחתו, ואת המתים כי הבינה ג"כ שיעשה חסד עם המתים ע"י יבום שבזה יעשה טובה לנפש המת, ופרשה

דבריה נגד מ"ש אשר לא עזב חסדו את החיים כי קרוב לנו האיש, וע"כ עושה חסד עם קרוביו החיים, ונגד מ"ש עם המתים אמרה מגואלנו הוא, והגואל צריך הוא ליבם שבזה יגאל נפש המת לבל ימחה שמו מישראל, ואמרה מגואלנו הוא כי יש עוד גואל והוא אחד מהם:

פסוק כא

ותאמר רות המואביה, ורות לא הבינה ענין היבום רק מ"ש שהוא קרוב ושע"כ יעש עמהם חסד להחיותם, ע"ז אמרה גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין באמת הוא אמר לה וכה תדבקין עם נערותי, רק באשר היא היתה מואביה ושם אין מתרחקים מן הנערים לא הבינה לדייק בדבריו וחשבה שכונתו שתדבק עם אנשיו שהנערים היו עיקר אצלה שחשבה שאחד מהם ישא אותה [וע"ז קראה המואביה כי בת ישראל היתה מבינה בין דבר נעמי שאמרה עם המתים בין דבר בועז שאמר עם נערותי] עכ"פ ממ"ש לה שתלקט אצלו עד סוף ימי הקציר הביאה ראיה לדברי חמותה כי יעשה זאת מצד שהוא קרובם:

פסוק כב

ותאמר נעמי, אבל נעמי הבינה בשכלה שלא טוב שתדבק עם הנערים רק עם הנערות הקוצרות, ותאמר טוב בתי כי תצאי עם נערותיו, ר"ל לא עם נעריו, וכן שלא יפגעו בך בשדה אחר שלא תבואו לידי חשד:

פסוק כג

ותדבק, וכן עשתה שדבקה בנערות בועז עד כלות קציר השעורים והחטים, וא' במדרש זמן זה נמשך ג' חדשים שהם חדשי הבחנה כדין הגיורת שלא תנשא קודם לכן, וע"כ אחר עבור זמן זה התחילה להשתדל שתתיבם, ותשב את חמותה, ר"ל אעפ"י שדבקה זמן רב בנערות בועז לא היה זה רק כ"ז שהוצרכה ללקט כמ"ש ותדבק בנערות בועז ללקט, אבל אחר שלא היה מה ללקט ישבה את חמותה ולא בקרה את נערות בועז כי אהבת חמותה עלתה בלבה על כלם:

פרק ג

פסוק א

בתי הלא אבקש לך, ר"ל כבר כלו ג' חדשי הבחנה ועתה הלא עלי מוטל לבקש לך מנוח דהיינו שיהיה לך בעל כמ"ש ומצאן מנוחה אשה בבית אישה, אשר ייטב לך, שלפעמים תמצא מנוח בבית בעלה אבל לא ייטב לה אם בעלה בלתי שומר תורה ומצוה שאז

לא ייטב לה בטוב הנפשי, כמ"ש חז"ל בהאשה שנשאת למוכסין והיתה קושרת קשרי מוכסין על ידו, ואני אבקש שייטב לך במנוחה הזאת בטוב האמתי:

פסוק ב

ועתה הלא בועז מודעתנו, ר"ל כי הגורן היה בסוף השדה, והזריה שזרו את השעורים לא היה בגורן רק בשדה לפני הגורן שם ישב הרוח ובודאי נמצאו שם כל הפועלים הנערים והנערות העוסקים במלאכה וכבואה אל השדה א"א שלא יראוה, ע"ז אמרה לה שמה שיראו אותך בשדה לפני הגורן בזה אין שום חשש, כי הלא בועז מודעתנו וכולם יודעים שאת מקורב בבית הזה מצד הקורבה ויאמרו שבאת לראות את הדישה והזריה כדרך הקרוב השמח בשמחת קרובו, וגם אשר היית את נערותיו ויחשבו שבאת לבקר את הנערות שלא ראית אותן מאת כלות הקציר, והנה הוא זרה את גרן השעורים הלילה ויאמרו שלכן באת בלילה לראות את הזריה ואת הנערות חברותיך:

פסוק ג

ורחצת, ור"ל ועקר ההכנה שתכין א"ע ברחיצה וסיכה ושמת השמלות שהם בגדי שבת [שכבר בארתי משפטים ב' קפז ששם שמלות נבדל מן בגד לבוש וכדומה שמורה על בגדים היקרים של שבת וי"ט] ההכנה הזאת תהיה כדי שתרד הגורן, והנה לא פירשה לה מתי תלבש שזה תבין מעצמה ומשכלה, ועקר הצווי הוא שאחר שתשהה שם עד גמר מלאכת הזריה עת יחלו הפועלים ללכת לביתם ובועז ישב לאכול אז תרד בהחבא אל הגורן עצמו באופן שמאז אל תודעי לאיש שכולם יחשבו כי הלכת לביתך ותשבי שם בסתר עד כלותו לאכל ולשתות, וגם שמ"ש ושמת שמלותיך עליך אין פי' שתלבש הבגדים שאז הי"ל ולבשת שמלותיך רק פי' שתשימם על כתפך ויהיו אתך ללבוש אותם בגורן לא קודם שזה יביא אותך לידי חשד אם תלבש בגדי שבת:

פסוק ד

ויהי בשכבו, ר"ל ובועז בודאי לא ישכב בשדה רק ישכב בגורן שהוא מוקף מחיצות, ואחר שאת תהי מסתתרת בגורן בודאי תדע את המקום אשר ישכב שם בגרן, ובאת וגלית מרגלותיו ושכבת, פי' כי הם בושו מלתבוע את בועז בפה שישא אותה ויעצה אותה שתתבע זאת ממנו ע"י סימנים כמאן דמחזי במחוג, שכבר בארנו במק"א מטעם המקובלים בענין היבום וחליצת הנעל, שהגוף הוא נעל של הנפש שא"א לנשמה הרוחנית לעמוד בעולם הגופים מבלי גוף כמו שא"א להענוג והרך לעמוד במקום רפש וטיט בלא נעל שלא יטנפו רגליו, ועל סוד זה אמר ה' של נעלך מעל רגלך, והאיש המת בלא בנים ואין לנפשו מרגוע והיא עודנה מקשקשת באשתו אשר לא עשה עמה פרי

וימחה שמו מישראל, כשיבם אותה אחיו ויתן זרע לאחיו הוא כאלו נפש המת באה שנית לעולם כי הנולד הוא עצמו האח המת ויקרא על שמו והוא יקום תחתיו לנחלה וכמ"ש יולד בן לנעמי, כי עובד בן בועז היה בעצמו מחלון בן נעמי, ואז יש לנפש המת נעל, ר"ל גוף שבו תעמוד שנית בעולם הגופים, אולם אם לא יחפוץ ליבמה, תשאר נפש המת בלא נעל ולא תוכל לעמוד שנית בעולם הגופים לכן ירמזו זה במה שתשלוף נעלו מעל רגלו ויקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, כי כן חלץ נעל של אחיו המת ר"ל שנשמתו היא חלוץ הנעל, ר"ל מחוסרת גוף וגויה, וזה רמזה לבועז במה שגלתה מרגלותיו ותשכב, ר"ל רמזה לו אחר שאתה הגואל ליבם, א"כ או תגלה רגליך להיות בלא נעל ותקרא בית חלוץ הנעל, או שאשכב בצדך להקים לקרובך שם בישראל ואז תכסה רגלך בנעל, והוא יגיד לך את אשר תעשין דהיינו או שיצוה אותך לתבוע גואל הקרוב יותר או שהוא ידבר עם הגואל:

פסוק ה

ותאמר אליה, לנגד מ"ש והוא יגיד את אשר תעשין אמרה שגם אז לא תעשה דבר בלי שאלת עצתה ורק כל אשר תאמרי אלי אעשה:

פסוק ו

ותרד, ר"ל אחר שגמרו כולם את מלאכתם והלכו לביתם התגנבה בסתר אל הגורן, ותעש ר"ל ושם בגורן עשתה כל אשר צותה חמותה לסוך וללבוש בגדי שבת:

פסוק ז

ויאכל, ובעת ההיא אכל בועז ויבא הגורן לשכב והציע משכבו בקצה הערמה ותבא בלט וכו':

פסוק ט

ותאמר אנכי רות אמתך, ר"ל בל תחשוב זאת לפריצות אם נקבה תסובב גבר כי אני אמתך, שכמו שיש קשר בין האמה העבריה ובין האדון שמחויב ליעדה כן יש קשר ביני ובינך מצד מצות יבום וע"כ ופרשת כנפך על אמתך, היא מליצה נלקחה מן העופות שפורשים כנפיהם על בני זוגם בעת הזווג. וגם רמזה שאין זה ביאה שלא כמצות התורה שכנפי הבגד שיש בהם ציצית מצילים מביאה זו כמעשה המוזכר בספרי סוף שלח בזונה שהיתה בכרכי הים שהיתה נוטלת ד' מאות זוזי בשכרה, כי בהפך בביאה זו תפרוש עלי כנפי בגדיך כי היא ביאת מצוה כי גואל אתה:

פסוק י
ויאמר ברוכה את לה', כי ראה שכונתה לש"ש היטבת חסדך האחרון מן הראשון ר"ל החסד הראשון שעשית עם בעלך בעת שנשא אותך שבחרת לקחת איש מזרע ישראל אז בחרת עכ"פ בבחור ויוכל להיות שעשית זאת מצד שחשקת ביפיו, אבל החסד האחרון שתרצה לעשות עם נפש בעלך ע"י היבום ועי"כ בחרת לקחת איש זקן מלכת אחרי הבחורים שאפי' בחור דל היה טוב יותר מלקחת זקן וכ"ש שהיית מוצא בחור עשיר שהיה לוקח אותך מפני יפיך ואת בחרת בזקן כדי להקים שם לבעלך המת זה חסד גדול שאת עושה לבעלך:

פסוק יא
ועתה בתי, אבל באשר לא יכול לבא עליה וליבמה תיכף עד שישאל את הגואל השני חשש שתירא שאינו רוצה ליבמה, עז"א לה ועתה בתי אל תיראי באשר תחשוב כי אני דוחה אותך בקש ואיני חפץ בך, כי כל אשר תאמרי אעשה לך שאני מבטיחך ליבם אותך כמו שאמרת ופרשת כנפך על אמתך כי גואל אתה [ר"ל שאם יתברר שאני הגואל ע"י שהגואל השני לא ירצה לגאול אעשה אנכי כל אשר תאמר] ואל תראי פן כשאתיעץ למחר עם אנשי העיר יניאוני מיבם אותך ויאמרו לי שאין זה מכבודי לישא נערה מואביה, גם מזה אל תיראי כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את, וכולם יסכימו על זה

פסוק יב
ועתה, ר"ל אמנם ליבמך עתה תיכף א"א, כי אמנם הגם שזה אמת כי גואל אנכי, בכ"ז לא אוכל ליבמך עתה באשר וגם יש גואל קרוב ממני והוא קודם לזה, וע"כ:

פסוק יג
ליני הלילה, צריכה את ללון פה עד שיהיה בוקר שאז אדבר עם טוב, ואם יגאלך טוב הלא הוא יגאל, ר"ל הלא אז לו משפט הקדימה, ואם לא רק זאת אני מבטיחך בשבועה שאם לא יחפוץ לגאלך אז וגאלתיך אנכי חי ה', ע"ז אני נשבע לך, ובאשר רצתה לקום ממשכבה מרגלותיו, א"ל שכבי עד הבקר, ר"ל שכבי במקום הזה, כי איני ירא פן יסיתני היצה"ר לבא עליך עתה, וחז"ל אמרו ליצרו נשבע ר"ל שמ"ש חי ה' מוסב על שני התנאים, על תנאי שאם יגאל טוב יגאל, וע"ז נשבע חי ה' שלא יגע בה כל עוד לא דבר עם טוב וזה נשבע ליצרו וגם חי ה' שאם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי וזה נשבע לה:

פסוק יד
ויאמר אל יודע, צוה את נערו שלא יגלה לשום אדם שהאשה שהיתה בשדה בלילה עם נערותיו באה מן השדה אל הגורן ונשארה שם ללון:

פסוק טו
וימד שש שעורים, נראה שהיה מדת קב שהוא ששית הסאה, שכן היה דרכם לחלק מדה גדולה לשש חלקים כמ"ש (יחזקאל מו) וששיתם את האיפה, והמדה הזאת נקראת שש, והדין הוא שאין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר המחזיק חצי קב, ונתן לנעמי ורות קב שהוא מזון סעודת שחרית לשתיהן, ובזה גילה שיגמר הדבר היום ולא יצטרכו על סעודת הערב, ויבא העיר:

פסוק טז
ותבא אל חמותה, ר"ל שבדרך הלך עמה רק כשבא אל העיר אז נפרדו הוא בא אל העיר לבדו והיא באה אל חמותה לבדה, ותאמר מי את, מבואר שגם כשבאה לבית חמותה היה בטרם יכיר איש את רעהו ולכן שאלה מי הוא הבא, ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש, ר"ל שנשבע לה שתגאל בכל אופן אם ע"י טוב אם על ידו:

פסוק יז
ותאמר שש השעורים האלה נתן לי, ולא לשם קדושין רק אמר אל תבואי ריקם ר"ל שיהיה לנו סעודת הבקר:

פסוק יח
ותאמר שבי בתי וכו' כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום, שממה שנתן רק מזון סעודה אחת הוא סימן שהיום יגמר הדבר כנ"ל:

פרק ד

פסוק א
ובועז עלה השער, ששם מושב הסנהדרין, והיה דעתו להזמין את הגואל ע"י שלוחא דבי דינא והזמין ה' שהגואל עבר שם ועז"א והנה הגואל עובר, שמלת הנה מורה דבר חדש כי לא היה דרכו לעבור דרך שם רק אשר דבר בועז מצד שדבר בועז שי"ל ענין עם הגואל הזמין ה' שיעבור, וע"כ אמר סורה שבה פה שיסור מדרכו שרוצה ללכת ולישב, וקראו פלוני אלמוני ר"ל שיש עמך דבר פלא, כמו לפלא נדר, שמורה על בחירת המחשבה, וענין אלמוני היינו קשר כמו מאלמים אלומים, כי דבר מן הקשר שיש לו עם גאולתו שיפלא ויברר דבר זה:

פסוק ב
ויקח עשרה אנשים, חז"ל דרשו שהכין אותם ודרש לפניהם עמוני ולא עמונית, והבין הוא דת"ח שאמר דבר הלכה אם קודם מעשה אמרה שומעים לו ואם אחר מעשה אמר

אין שומעים לו כי נוגע בדבר, וע"כ הקדים לקחתם עתה שאין נוגע בדבר כי עתה הגאולה והיבום שייך אל טוב והוא אינו נוגע בדבר, ועוד אמרו חז"ל שברכת חתנים בעשרה ורצה שיהיו מזומנים תכף אל ברכת חתנים שיהיו שם בכל אופן:

פסוק ג

ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי. הנה אין לפרש שכבר מכרה לאיש אחר ורצה שיגאל את השדה מיד הלוקח דהא שדה אחוזה אינו נגאל בפחות משתי שנים ועוד דהא אמר ביום קנותך השדה מיד נעמי וע"כ פי' שהסכימה למכור אותו וכבר הוכרז ששדה זו עומדת למכור ודומה כאלו מכרה אותו למי שירצה לקנות [או ר"ל שרצתה למכור ואני אמרתי לה כי אגלה אזנך תחלה ושאומר לך קנה. ובזה יל"פ מ"ש ואם לא יגאל בלשון נסתר שהוא ספור מ"ש לנעמי שאמרתי לה שאגלה אזנך ושאומר לך נגד זקני עמי קנה אם תגאל גאל, כ"ז הבטחתי לה שאומר לך ואמרתי לה ואם לא יגאל הגואל וחסר יתר הדברים שזה א"צ לומר עתה ויובן מאליו]. והנה ממ"ש חלקת השדה משמע רק חלק מן השדה לא כולה [ודוחק לומר כמ"ש הראב"ע שאלימלך לא היה לו שדה שלמה] כי אחר שמתו האב ובניו לקחה נעמי חלק מן השדה בכתובתה וגם רות נטלה חלק בכתובתה, והודיע לו תחלה מהחלק של נעמי שהיא רוצה למכור חצי השדה שלה שי"ל בשדה של אלימלך:

פסוק ד

ואני אמרתי, ובאשר איני רוצה שתפול נחלת אחינו ביד זרים ואתה הקודם בגאולה לכן אמרתי אגלה אזנך ואומר לך קנה אתה ואם לא תרצה לגאול אני אחריך, ויאמר אנכי אגאל ובאשר לא גלה רק מחלק של נעמי רצה לגאול החלק הזה:

פסוק ה

ויאמר בועז. אז גלה לו בועז שא"א לגאול חלק של נעמי לבד כי הגואל הקונה חלק של נעמי יצטרך לגאול גם החלק של רות, [ויש הבדל ביניהם שחלק של נעמי יקנה באחד מדרכי הקניה שקונים בהם שדה, אבל חלק השייך לרות לא יקנה באופן זה רק בדרך יבום שייבם את רות וממילא יזכה בהשדה, רק שאז צריך להקים שם המת על נחלתו אחר שבא לזכות בחלק זה ע"י יבום שעי"כ יקום ע"ש המת לנחלה, וז"ש ביום קנותך השדה ר"ל לא תקנה חלקת השדה דהיינו רק חלק של נעמי לבד רק תקנה השדה כלה בשני חלקיו, ויש חילוק בדרכי קניתם שחלק של נעמי תקנה מיד נעמי בדרכי הקניה, ותתן כסף מחירו, אמנם החלק השני שתקנה מאת רות המואביה [בזה לא אמר מיד כי זה לא נקנה מיד ליד ע"י כסף] אשת המת קנית בחלק הזה צריך אתה לקנות אשת

המת ע"י יבום ועמה תזכה גם בחלק השדה, ובזה יש תנאי להקים שם המת על נחלתו, שנחלה זו תקרא ע"ש אשת המת לא על שמך כדין יבום:

פסוק ו

ויאמר הגואל, ע"ז השיב אחר שלא אוכל לגאל לי דייק מלת לי ר"ל שלא אוכל שיהיה לעצמי ויהיה לי על שמי א"כ אני ירא פן אשחית את נחלתי אחר שלא יקרא על שמי, וע"כ גאל לך אתה את גאולתי כי לא אוכל לגאול, ולדברי חז"ל הוא לא דרש עמוני ולא עמונית ועז"א פן אשחית את נחלתי, וי"ל שע"ז כפל כי לא אוכל לגאול על שני טעמים אלה:

פסוק ז

וזאת לפנים בישראל, אמר במד' בראשונה היו קונים במנעל ובסנדל שנאמר שלף איש נעלו, חזרו להיות קונים בקצצה, ומהו דין קצצה, אמר ר' יוסי בר אבין כל מי שמוכר שדהו (לעכו"ם ט"ס) היו קרוביו מביאים חבית מלאה קליות ואגוזים ומשברים בפני התינוקות והתינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני מאחוזתו, כך מי שהיה נושא אשה שאינה הוגנת לו היו הקרובים מביאים חבית מלאכה קליות ואגוזים ושוברין לפני התינוקות והתינוקות מלקטים ואומרים אבוד פלוני ממשפחתו, חזרו להיות קונים במנעל ובסנדל שלף איש נעלו ונתן לרעהו, חזרו להיות קונים בכסף ובשטר ובחזקה, לפ"ז מפרש מ"ש וזאת לפנים בישראל היינו בימי קדם כמו בימי יהושע היו קונים בחליפים כי אח"כ התחילו להיות קונים בקצצה, כי יש הבדל בין לפנים ובין מלפנים שמלת מלפנים מורה שדבר הנוהג עתה הוא נוהג כן מימי קדם, אבל מלת לפנים מורה שכן היה נוהג בימי קדם לא אח"כ כמו האמים לפנים ישבו בה, ולפ"ז מבואר שקנין זה נבטל אח"כ, וי"ל הטעם עפמ"ש התוס' בערכין (דף למ"ד) שכל דבר החוזר לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר או שאלה או שכירות אינו נקנה בחליפין, ויקשה ע"ז הא קנין חליפין למדינן מבועז ושלף איש נעלו ושם יורש הוי וסופו לחזור ביובל כמ"ש ר' יוחנן דאחין שחלקו לקוחות הם ומחזירים זל"ז ביובל ואז היה היובל נוהג, וי"ל עפמ"ש בגיטין (דף מ"ח) אמר ר' חסדא מחלוקת ביובל שני אבל ביובל ראשון ד"ה מביא וקורא דאכתי לא סמיך דעתיה וע"כ כל זמן יובל ראשון היו קונים בקנין סודר אבל אחר היובל הראשון לא יכלו לקנות בק"ס שכבר ידעו שיוחזר ביובל וסמכו דעתם ע"ז ולכן תקנו קנין קצצה, אבל בקנין זה של בועז לא יכלו לקנות בקצצה, דהא הגואל הראשון לא רצה לגאול ואמר פן אשחית את נחלתי שלא דרש עמוני ולא עמונית ואם הי' מביאים חבית ושוברה לפני התינוקות היו אומרים שאינו מפני שמכרה אחוזתה רק מפני שנשא אשה שאינה הוגנת

שע"ז היו ג"כ עושין קצצה וכמ"ש במד' וכמ"ש בכתובות (דף כח) כיצד קצצה אחד מן האחין שנשא אשה שאינה הוגנת וכו', ולכן חזר ונהג קנין חליפין שהיה נהוג לפנים בישראל בזמן היובל הראשון, כי אף שעתה היה היובל שאחר הראשון, הלא השדה שקנה ע"י יבום ג"כ אינו חוזר ביובל וכמ"ש בבכורות (דף נ"ב) ואלו שאין חוזרים ביובל וכו' והמיבם, וז"ש וזאת לפנים בישראל וגו' וזאת התעודה בישראל, ר"ל אחר שקנין זה נהג לפנים בזמן היובל הא' לכן שם זאת התעודה גם עתה שלא יכול לקנות על ידי קצצה:

פסוק ח

ויאמר הגואל לבעז, אחר שהרשהו לגאול הקנה לו בקנין סודר, והרשב"א כתב בקדושין (דף כא) עמש"ש כדאמר רנב"י לקרוב קרוב קודם והלא קדימת הקרוב תחלה א"צ קרא דילפינן מהקרוב אליו, ותי' דעקר קרא אתי לעכב דוקא כסדר הזה שאם הדוד אינו אמיד ובן דוד אמיד אינו נגאל וזה סותר למ"ש גבי בועז שדודו לא רצה לגאול ונגאל ע"י בן דודו, וצ"ל שזה עצמו הטעם שקבל קנין שזכה לו ע"י קבלת קנין שיהיה עומד במקומו וכחו ככחו:

פסוק ט

ויאמר בעז לזקנים, עפ"ז הזמין את כלם לעדים שקנה מיד נעמי את כלל השדה, וזה קנה בכסף ובשטר ובחזקה כמ"ש שחזרו לקנות בכסף ובשטר ר"ל כשלא היה במקום יבום, ושקנה את רות שהיא עדיין אשת מחלון כי רות בעלה מקשקש בה כמ"ש בזהר וזה ענין מצות יבום ואני קניתי אותה לאשה על הכונה להקים שם המת על נחלתו, וע"ז הזמין אותם לעדים פעם שנית, כי מכירת וקנית השדה ענין בפ"ע וקנית האשה וקדושיה הוא ענין בפ"ע ועדות מיוחדת:

פסוק יא

ויאמרו כל העם אשר בשער עדים, וגם ברכו אותם ברכת חתנים, והיו שלש ברכות: א] ברכה אל האשה, שהגם שהיא בת עכו"ם מצד שבאה אל ביתך בית צדיק כמוך תהיה בצדקתה כרחל וכלאה שהיו ג"כ בנות לבן הארמי וע"י שנזדווגו ליעקב בנו שתיהם את בית ישראל, כן יבנה ממנה בית נאמן שהיא בית מלכות שבזה תלוי הצלחת כל בית ישראל: ב] ברכה לבעז, ואמר ועשה חיל באפרתה כי בית לחם הוא שם עירו ואפרת הוא שם משפחתו שהיו מיוחסים, שתעשה חיל שזה כולל כל השלמיות עד שיהיו לתפארת לכל משפחת אפרתה ותקרא שם בבית לחם שע"י פרסום שמך יתפרסם שם עירך לשבח ולתהלה כי איש כמוהו נולד בה:

פסוק יב

ויהי ביתך ג] ברכה להבנים שתוליד, שהגם שהם בני יבמה ויקראו ע"ש המת, בכ"ז הלא גם בית פרץ שילדה תמר היה ג"כ מענין היבום ויצא ממנה פרץ והוא מתיחס ליהודה ועליו נתלה כל כבוד בית אביו כן יהיה הבית שישתכלל מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת:

פסוק יג

ויקח בעז, מספר שלא נהג כמיבם את אשת אח שאז יבמה יבא עליה ויבמה וקדושי כסף ושטר אין קונים רק עושים מאמר שהוא מדרבנן, כי יבום הזה לא היה אלא מצד המנהג לבד וקדש אותה בקדושי כסף או שטר שעז"א ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה, קודם שבא עליה, ואח"כ ויבא אליה, ויתן ה' לה הריון עפ"י השגחתו הרתה תכף הגם שעם בעלה הראשון שהיה בחור לא ילדה:

פסוק יד

ותאמרנה הנשים וגו' ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל היום, ר"ל מה שנוגע אל היום צריך ברכה לה' שלא השבית לך גואל, כי בנך הוא הנולד בילד הזה כנודע מוסד היבום שהוא המת בעצמו והוא הגואל שלך שלא תמות ערירי, ומה שנוגע על העתיד יקרא שמו בישראל יהיה מגדולי ישראל ומאנשי השם:

פסוק טו

והיה לך למשיב נפש, ר"ל שהוא השיב את נפש מחלון שנית אל העוה"ז, ונפשו הוא נפש מחלון בנך, והוא ג"כ יכלכל את שיבתך באשר נולד מכלתך אשר היא אוהבת אותך וישתדלו לכלכל את שיבתך:

פסוק טז

ותקח נעמי את הילד, עפ"ז היתה לו לאומנת כי הוא בנה ממש ותשא אותו כאם האומנת את בנה, והשכנות אמרו שיולד בן לנעמי כי כן הוא האמת שהוא בן נעמי מצד היבום וכן קראו שמו שהוא בן נעמי, ושמו העצמי קראו עובד על שעתיד לעבוד את ה' והוא אבי ישי שממנו נצמח מלכות בית דוד, וכבר באר האר"י ז"ל בספר הגלגולים (ע"פ עת אשר שלט האדם באדם לרע לו) שהנשמות העשוקות ביד עושקיהם כח בטקלא דעשקית נשמתין א"א להוציא את הנשמה מהם כי הם יונקות שפע על ידם, ומרמים אותם שמראים להם מקום פגום וחושבים ששם תשאר הנשמה בידם, ולבסוף תתגבר הנשמה על עושקיה, וכן נשמת השבטים נתנו ברחל ולאה שהיו אחיות וחשבו כי ישארו הנשמות בטומאה אחר שנשאו באיסור וכן נשמת פרץ בתמר ונשמת רות ונעמי בעמון

ומואב, וע"כ אמר דוד בני איש עד מה כבודי לכלמה, ואמר במד' שהיו אומרים שבא מרות המואביה והוא אומר להם אמרו בלבבכם על משכבכם ואתם לא באתם מאיסור שתי אחיות ודומו, וזאת הרגישו העם והזקנים ואמרו יתן ה' את האשה וכו' כרחל וכלאה, ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר, שכ"ז היה מוכרח כדי להוציא הנפשות האלה במרמה זו מיד עושקיהם כח: